

جهانگردی و ایرانگردی

مقدمه

آیا تاکنون در تعطیلات آخر هفته به کوه، دشت، کنار دریا یا رودخانه و مناطق زیبای خارج از شهر یا محل زندگی خود رفته‌اید؟ آیا می‌توانید چند مورد از مکان‌هایی را که در تعطیلات آخر هفته، ایام عید و یا تعطیلات تابستان به آنها سفر کرده‌اید نام ببرید؟ در این مکان‌ها چه جاذبه‌هایی وجود داشته که شما را به سفر به آنجا تشویق کرده است؟ آیا این سفرها سبب رفع خستگی شما شده است؟ در بازدید از این مکان‌ها با چه پدیده‌هایی آشنا شده‌اید و چه چیزهای تازه و جالبی را یاد گرفته‌اید؟ پاسخ خود را با پاسخ سایر همکلاسی‌های خود مقایسه کنید. آیا در پاسخ‌های شما نکات مشترک و یکسانی وجود دارد؟

خاصی برای سفر معین گردیده است تا انسان‌ها را متوجه مقصد نهایی و کمال انسانی بگرداند و انجام سفر به انگیزه بیرون آمدن از رکود و کوردلی و غفلت توصیه شده است. از آنجایی که در گذران اوقات فراغت از یک سو انسان و از سوی دیگر محیطی که انسان اوقات فراغت خود را در آن سپری می‌کند، وجود دارد و دانش جغرافیا هم به مطالعه رابطه و تأثیرات متقابل انسان و محیط می‌پردازد. بنابراین، گذران اوقات فراغت از جمله مباحثی است که در دانش جغرافیا مورد مطالعه قرار می‌گیرد.

اوقات فراغت یعنی آن بخش از زمان بیداری که انسان از تعهدات شغلی و کار تولیدی آزاد است و به طور دلخواه به استراحت و رفع خستگی جسمی و روحی می‌پردازد. نیاز به فراغت از جمله نیازهای اساسی انسان همانند کار کردن، غذا خوردن و خوابیدن است که امروزه مورد توجه زیادی قرار گرفته است. در قرآن کریم، به سیر و سفر در زمین (سُیْرُوا فِی الْأَرْضِ...) به منظور تفکر و تدبر در آیات و نعمت‌های الهی و همچنین مطالعه سرگذشت اقوام و ملل گوناگون سفارش شده است. همچنین در روایات پیامبر صلی الله علیه و آله و ائمه معصومین علیهم السلام آداب

برای مطالعه

یکی از منابع بسیار ارزشمند برای گردشگری مطالعه سفرنامه‌هاست طی قرن‌های طولانی برخی از مسلمانان بعد از سفر به مناطق مختلف دنیا، سفرنامه می‌نوشتند یکی از معروف‌ترین سفرنامه‌نویسان مسلمان ابن بطوطه است ابن بطوطه در سال ۷۳ هجری قمری در کشور مغرب به دنیا آمد وی از سن ۲۲ سالگی مسافرت‌های خود را به مناطق مختلف کشور خود آغاز کرد کتاب «رحله» یا سفرنامه ابن بطوطه، شرح مسافرت‌های وی در قالب داستان است که از دو نظر بر سایر سفرنامه‌ها برتری دارد ۱- گستره مسیر سفرهای او از غرب آفریقا تا خاورمیانه از جمله ایران و افغانستان و هند تا چین در شرق آسیا، اندلس (اسپانیای کنونی) در جنوب اروپا و نیجریه در مرکز آفریقا است ۲- درستی و صداقت وی در ذکر اوضاع و احوال سرزمین‌هایی که به آنها مسافرت می‌کرد «رحله» شاهدهی بر نفوذ فرهنگ ایران و زبان فارسی به سراسر سرزمین‌های اسلامی آن روزگار بود بازرگانان، فقیهان، کارکنان اداری به هر کجا که رفته بودند، دین اسلام و فرهنگ خود را در آنجا تبلیغ کرده بودند متن کامل رحله، نخستین بار در سال ۱۸۵۳ میلادی به چاپ رسید

درس دوازدهم : گردشگری چیست؟ گردشگر کیست؟

از ابتدای قرن بیستم حجم فعالیت های گردشگری با صنعتی شدن جوامع افزایش یافته است تا آنجا که پدیده ای به نام گردشگری را به وجود آورده است.

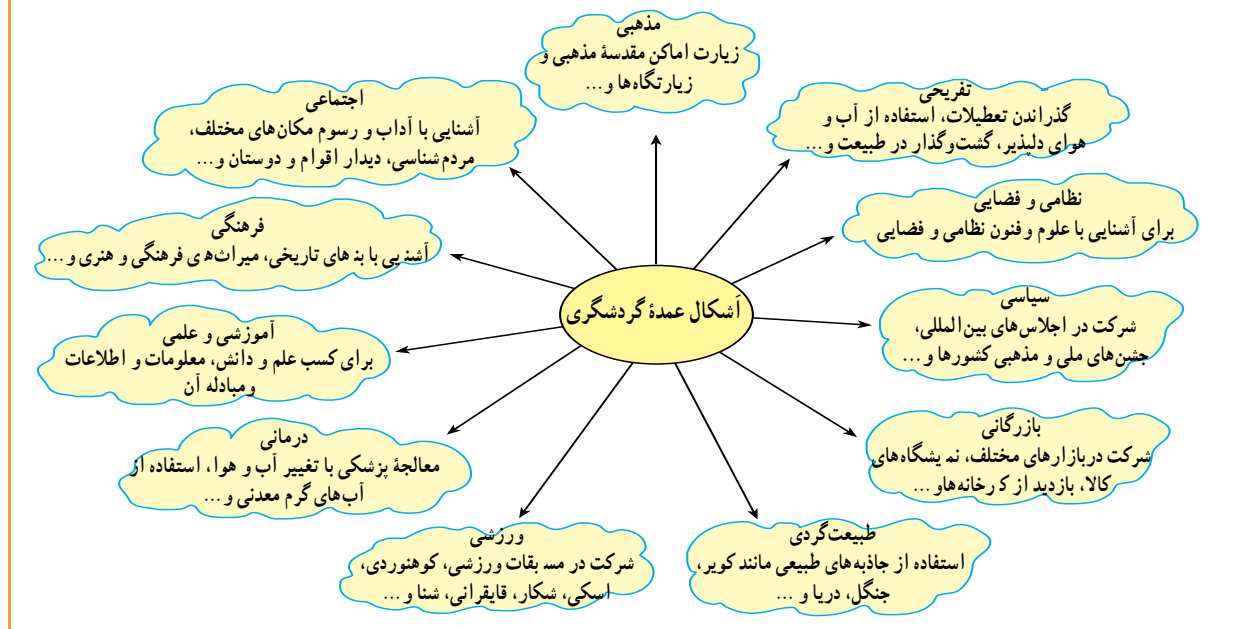
چه عواملی موجب گسترش و تکامل گردشگری در قرن بیستم شده است؟

● ظهور و توسعه و سایل نقلیه موتوری : در قرن نوزدهم ظهور راه آهن تحول عظیمی در حمل و نقل به وجود آورد. پس از آن با اختراع اتومبیل و گسترش و آسفالتی شدن راه ها و پیدایش بزرگراه ها، حمل و نقل و جابه جایی سریع تر و آسان تر گردید. و راه های آبی نیز توسعه یافت و بالاخره با ظهور هواپیما در قرن بیستم امکان مسافرت به نواحی دوردست برای بشر میسر شد.

تا صد سال قبل تعداد کسانی که برای سرگرمی و استراحت به یک کشور خارجی سفر می کردند بسیار کم و محدود بود؛ زیرا مسافرت ها اغلب طولانی و ناراحت کننده بودند و وسایل حمل و نقل سریع و راحت وجود نداشت و مسافرت بسیار گران تمام می شد. گردشگری در دنیای قدیم فقط به گروه خاصی از افراد اختصاص داشت. مسافرت های ماجراجویان و یا سفرهای علمی بعضی از افراد برای کشف سرزمین های ناشناخته و یا با انگیزه های تجاری و مذهبی اشکال عمده گردشگری را تشکیل می داد. در کشور ایران در گذشته کلمه سیاح به کسانی گفته می شد که با هدف و منظور خاصی دست به سفر می زدند؛ مانند ناصرخسرو که شرح مسافرت های خود را در سفرنامه ای گرد آورده است. اصطلاح توریست* (گردشگر) از قرن نوزدهم معمول شد.

برای مطالعه

از آنجایی که انگیزه و هدف گردشگران، مکان مسافرت، مدت زمان اقامت و وضعیت شغلی، اقتصادی و فرهنگی افراد متفاوت است. بنابراین، اشکال مختلفی از گردشگری وجود دارد که در نمودار زیر با آنها آشنا می شوید.

۱- فعالیت گردشگری در گروه فعالیت های نوع سوم، یعنی خدمات طبقه بندی می شود و جزء فعالیت های نوع دوم، یعنی صنعتی و کارخانه ای نیست، اما به علت اشتباهی که در ترجمه این لغت از زبان انگلیسی صورت گرفته، اصطلاح گردشگری در کشور ما متداول شده است.

● توسعه شهرنشینی : شهرنشینی خستگی ها و فشارهای جسمی و روحی زیادی برای شهرنشینان ایجاد کرده است. آلودگی هوا، آلودگی صوتی، تراکم جمعیت، ازدحام و تراکم خودرو و ترافیک، کارخانه ها و ساختمان های بلند، کمبود فضای سبز و زمین های ورزشی و مشکلات عصبی و روانی ناشی از آنها نیاز انسان های شهرنشین را به گذران اوقات فراغت در خارج از شهر

بیشتر کرده است.

● بهبود شرایط کار : با بهبود شرایط کار و کم شدن مدت انجام کار و اختصاص یافتن روزهایی به تعطیلات رسمی، امکان گذران اوقات فراغت بیشتر شده است.

● بهبود درآمد مردم : افزایش درآمد مردم و تغییر شیوه های زندگی نیز در گسترش گردشگری مؤثر بوده است.

فعالیت : ۱-۷

۱- اصطلاح توریست از چه زمانی متداول شد؟

۲- عواملی را که موجب گسترش و رشد گردشگری

در قرن حاضر شده است نام ببرید.

۳- اولین وسیله نقلیه ای که موجب تحول

حمل و نقل و رونق گردشگری شد بود.

اختراع امکان مسافرت سریع به نواحی دور

دست را فراهم کرده است.

۴- چرا نیاز انسان های شهرنشین به گذران اوقات

فراغت در خارج از شهر بیشتر شده است؟

۵- توسعه ارتباطات و رسانه های گروهی چه نقشی

در رونق گردشگری داشته است؟

۶- گردشگران به چند دسته تقسیم می شوند؟ توضیح

دهید.

۷- در تصاویر روبه رو دقت کنید. در هر یک از این

تصاویر چه جاذبه یا جاذبه هایی برای جلب گردشگر وجود

دارد؟ از نمودار اشکال عمده گردشگری استفاده کنید.

الف

ب

ج

د

● **گردشگر** : طبق تعریف سازمان جهانی گردشگری (W.T.O) گردشگر (توریست یا سیاح) شخصی است که به کشور یا شهری غیر از محیط زیست عادی خود برای مدتی که کمتر از ۲۴ ساعت و بیشتر از یک سال نباشد سفر کند و قصد او از سفر تفریح، استراحت، ورزش، دیدار اقوام و دوستان، کسب و کار، مأموریت، شرکت در سمینار یا کنفرانس، معالجه، مطالعه، تحقیق یا فعالیت‌های مذهبی باشد.

۲- ایجاد اشتغال

۱- وقتی گردشگران به کشوری وارد می‌شوند، الزاماً باید هزینه‌هایی را در آن کشور پردازند؛ مثل هزینه غذا و هزینه محل اقامت در هتل و مهمانخانه‌ها، هزینه تفریحات، هزینه حمل و نقل در داخل آن کشور، هزینه گشت‌ها و تورهای داخلی و همچنین پولی که بابت خرید سوغاتی و کالاهای بومی آن کشور و یا بابت ورودیه به موزه‌ها و بناهای تاریخی و سایر وسایل مورد نیاز خود خرج می‌کنند. این هزینه‌ها را گردشگران با ارزی که همراه آورده‌اند می‌پردازند و در واقع مثل این است که خدمات و کالاهای داخل کشور به کشور گردشگر صادر شده باشد. به این جریان اقتصادی که از طریق گردشگری حاصل می‌شود «صادرات نامرئی*» می‌گویند.

۲- با توسعه فعالیت‌های گردشگری زمینه برای ایجاد اشتغال فراهم می‌شود و این امر به خصوص برای کشورهایی که با جمعیت جوان و متقاضی اشتغال روبه‌رو هستند مفید است. با جلب گردشگر به یک کشور، بخش‌های ساختمانی در زمینه ساختن هتل‌ها و رستوران‌ها فعال می‌شوند. صنایع ساخت قایق‌های تفریحی، تولید انواع لوازم چادر و اردوگاه و لوازم ورزشی بیشتر می‌شود. تعداد بیشتری از افراد به عنوان کارگر و کارمند در هتل‌ها، رستوران‌ها، مؤسسات و دفاتر مسافرتی، گمرک و حمل و نقل مشغول به کار می‌شوند. راهنمایان گردشگری، مراکز تهیه نقشه‌ها و بروشورهای مختلف، مراکز تولید صنایع دستی و فروشگاه‌های عرضه‌کننده آن، تولید و بسته‌بندی فراورده‌های غذایی و... افزایش می‌یابند. در بعضی از مناطق که در فصل‌های معینی مثلاً تابستان یا زمستان تعداد زیادی گردشگر را به خود جلب می‌کنند، افراد محلی با ارائه خدماتی به گردشگران نظیر اجاره اتاق، فروش مواد غذایی، صنایع دستی و نظایر آن، شغل دومی برای خود می‌یابند.

● توسعه ارتباطات و افزایش سطح فرهنگ و آگاهی

مردم: با پیشرفت روزافزون رسانه‌های گروهی مثل رادیو، تلویزیون، کامپیوتر و اینترنت، کتاب و روزنامه، سطح آگاهی مردم از امکانات اوقات فراغت و شناسایی محیط‌های دور و نزدیک بیشتر شده و فرهنگ سیر و سفر گسترش یافته است.

● **پیدایش مؤسسات و دفاتر گردشگری**: این مؤسسات با ارائه خدماتی برای گردشگران نقش عمده‌ای در تکامل بخش گردشگری داشته‌اند.

گردشگران به دو گروه تقسیم می‌شوند:

*- **گروه اول (گردشگران خارجی)** کسانی‌اند که از خارج وارد یک کشور می‌شوند و یا از کشور خود به کشور دیگری مسافرت می‌کنند.

*- **گروه دوم (گردشگران داخلی)** افرادی‌اند که در داخل کشور خودشان به مسافرت می‌روند.

اهمیت گردشگری چیست؟

الف) **اهمیت اقتصادی و تجاری**: امروزه بسیاری از کشورها سعی می‌کنند تا امکانات لازم جهت رشد و توسعه گردشگری را در کشور خود به وجود بیاورند؛ زیرا فعالیت گردشگری یکی از راه‌های عمده کسب درآمد می‌باشد. در کشورهای در حال توسعه گردشگری بالاترین منبع درآمد مهم حتی پس از درآمدهای نفتی می‌باشد؛ به عنوان مثال، در کشورهای نظیر مکزیک و مصر منافع حاصل از گردشگری پس از صدور نفت رقم بالایی را به خود اختصاص داده است.

گردشگری از دو راه می‌تواند به توسعه اقتصادی کشورها به ویژه کشورهای کم‌درآمد کمک کند.

۱- افزایش درآمد

شکل ۱-۷- ورزش‌های زمستانی در اروپا

ب) اهمیت اجتماعی و فرهنگی: علاوه بر اهمیت اقتصادی، توسعه گردشگری به تبادل فرهنگی میان کشورها کمک می‌کند و بینش اجتماعی و تفاهم بین‌المللی افزایش می‌یابد.

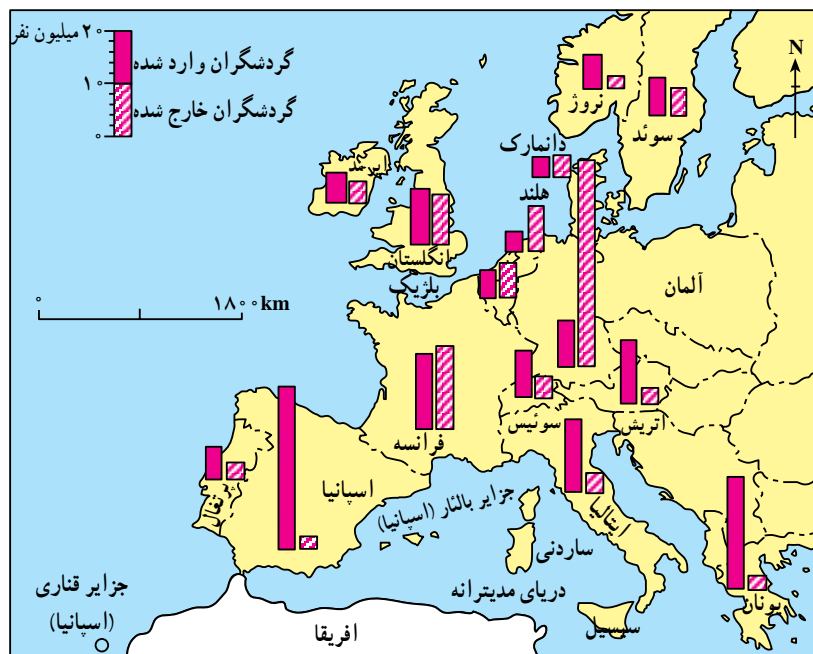
نواحی عمده گردشگری در جهان

کانون‌های گردشگری جهان آن‌چنان زیاد، متنوع و پراکنده است که توصیف همه آنها به آسانی میسر نیست. در اینجا شما با برخی از کانون‌های مهم گردشگری آشنا می‌شوید.

● **اروپا و حوزه دریای مدیترانه:** یکی از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری جهان است. و سالانه میلیاردها دلار از راه گردشگری عاید کشورهای این ناحیه می‌شود. آب و هوا یکی از مهم‌ترین عوامل جذب گردشگری تفریحی در این ناحیه است. اعتدال هوا و سواحل آفتابی مدیترانه انواع تفریحات و ورزش‌ها نظیر شنا، تنیس، مسابقات اتومبیل‌رانی و اسب‌سواری را در فصل تابستان میسر می‌سازد. سینماها، نمایشگاه‌های تمبر و نقاشی، جشنواره‌های موسیقی، شهرهای هنری و موزه‌ای نظیر لندن و پاریس و بناهای تاریخی و باستانی گردشگران فراوانی را از سراسر دنیا جلب می‌کند. البته کشورهای اروپایی نه تنها گردشگران زیادی را می‌پذیرند؛ بلکه در ردیف کشورهای توریست فرست نیز هستند. به شکل (۲-۷) توجه کنید و چند کشور اروپایی که بیشترین میزان

گردشگری را دارند نام ببرید.
اتریش و سوئیس به علت ایجاد امکانات خدماتی و رفاهی ورزش‌های زمستانی در کوهستان‌های آلپ از مهم‌ترین مراکز توریسم زمستانی اروپا هستند.

● **آسیا** به عنوان مهد تمدن‌ها و ادیان بزرگ از جاذبه‌های گردشگری فراوانی برخوردار است. خاورمیانه یکی از بزرگ‌ترین کانون‌های گردشگری مذهبی است. مکه معظمه در هنگام مراسم عبادی - سیاسی حج زائران فراوانی را به سوی خود می‌خواند. شهر مکه حوزه نفوذی در مقیاس جهانی دارد؛ زیرا از تمام

شکل ۲-۷- نقشه تعداد گردشگران ورودی و خروجی در قاره اروپا

ترکیه سالانه میلیون‌ها گردشگر را می‌پذیرد و تصمیم دارد گردشگری را هر چه بیشتر گسترش بدهد.

دیوار بزرگ چین، مسجد پادشاهی لاهور شهر قدیمی پاکستان مجموعه معابد بانکوک در تایلند که از دوران مغول‌ها به جای مانده و قصر دالایی لاما در لهاسا (تبت) از جاذبه‌های گردشگری آسیا به شمار می‌روند.

● **آمریکا و کانادا**، با انواع چشم‌اندازهای طبیعی و پارک‌های ملی، موزه‌های حیات وحش و امکانات تفریحی گسترده و متنوع برای گردشگران از جمله کانون‌های مهم گردشگری محسوب می‌شوند.

در کشور آمریکا در ایالت فلوریدا جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های ساخته دست انسان در هم آمیخته‌اند و این ناحیه را به عنوان یکی از مهم‌ترین کانون‌های جلب گردشگر دنیا در آورده‌اند.

کشورهای مسلمان زائران را به خود جلب می‌کند. جمعیت این شهر به هنگام حج به بیش از پنج برابر افزایش می‌یابد. جذب این همه نیروی عظیم انسانی تأسیسات وسیع شهری در زمینه پارکینگ، پایانه و فرودگاه شهری می‌طلبد. شهرهای زیارتگاهی نجف و کربلا در عراق، مشهد و قم در ایران نیز حوزه نفوذ گسترده‌ای دارند. در سوریه شهر دمشق با وجود مزار متبرکه‌ای مانند حرم مطهر حضرت زینب سلام الله علیها و حضرت رقیه سلام الله علیها زائران فراوانی را به‌ویژه از کشور ایران به خود جلب می‌کند. نقش بازرگانی شهرهای مذهبی نیز از اهمیت خاصی برخوردار است. بندر جدّه و مکه از بزرگ‌ترین بازارهای خاورمیانه در کشور عربستان می‌باشند.

کشور هند با تنوع چشم‌اندازهای زیبا و شگفت‌انگیز و جاذبه‌های فرهنگی و هنری کانون جلب گردشگران است.

شکل ۴-۷- قصر الحیرا - بنای فرهنگی در اسپانیا

شکل ۳-۷- ونیز - ایتالیا

شکل ۶-۷- آکروپولیس - یونان

شکل ۵-۷- آمفی‌تئاتر - یونان

شکل ۷-۷- خانه کعبه، مکه معظمه

تابستان‌های معتدل و سواحل آفتابی، رطوبت مناسب همراه با نسیم، زمستان‌های ملایم (ژانویه C ۱۶) و هتل‌ها و آپارتمان‌های لوکس، امکانات وسیع قایقرانی، مجموعه باغ‌وحش‌ها، آکواریوم‌ها، فرودگاه‌های بین‌المللی و بزرگراه‌ها از جاذبه‌های این ناحیه است.

شکل ۷-۱۰- مسجد ایاصوفیه، ترکیه

شکل ۷-۹- تاج محل - آگرا، هند

شکل ۷-۸- دیوار چین

شکل ۷-۱۱- نقشه جاذبه‌های توریستی فلوریدا

فعالیت: ۲-۷

- ۱- چرا به گردشگری «صادرات نامرئی» می گویند؟
- ۲- چرا امروزه توسعه فعالیت گردشگری در کشورهای در حال توسعه مورد توجه قرار گرفته است؟
- ۳- گردشگری چگونه به ایجاد اشتغال کمک می کند؟ توضیح دهید.
- ۴- کشورهای و از مهم ترین مراکز گردشگری زمستانی در اروپا هستند.
- ۵- کدام شهرهای منطقه خاورمیانه مراکز گردشگری مذهبی هستند؟ نام ببرید.
- ۶- بر روی یک نقشه جهان نما موقعیت شبه جزیره فلوریدا را پیدا کنید. این ناحیه توریستی از اطراف به کدام آبها مربوط می شود؟
- ۷- چنان که درباره جاذبه های گردشگری هر یک از مکان هایی که نام آنها در این درس ذکر شده مطلب خواندنی و یا عکس هایی در اختیار دارید برای اطلاع همکلاسی هایتان به دیوار کلاس نصب کنید.

آثار و پیامدهای گردشگری بر روی محیط چیست؟

کشاورزی شود؛ برای مثال، هم اکنون دریای مدیترانه با آلودگی روزافزونی روبه روست.

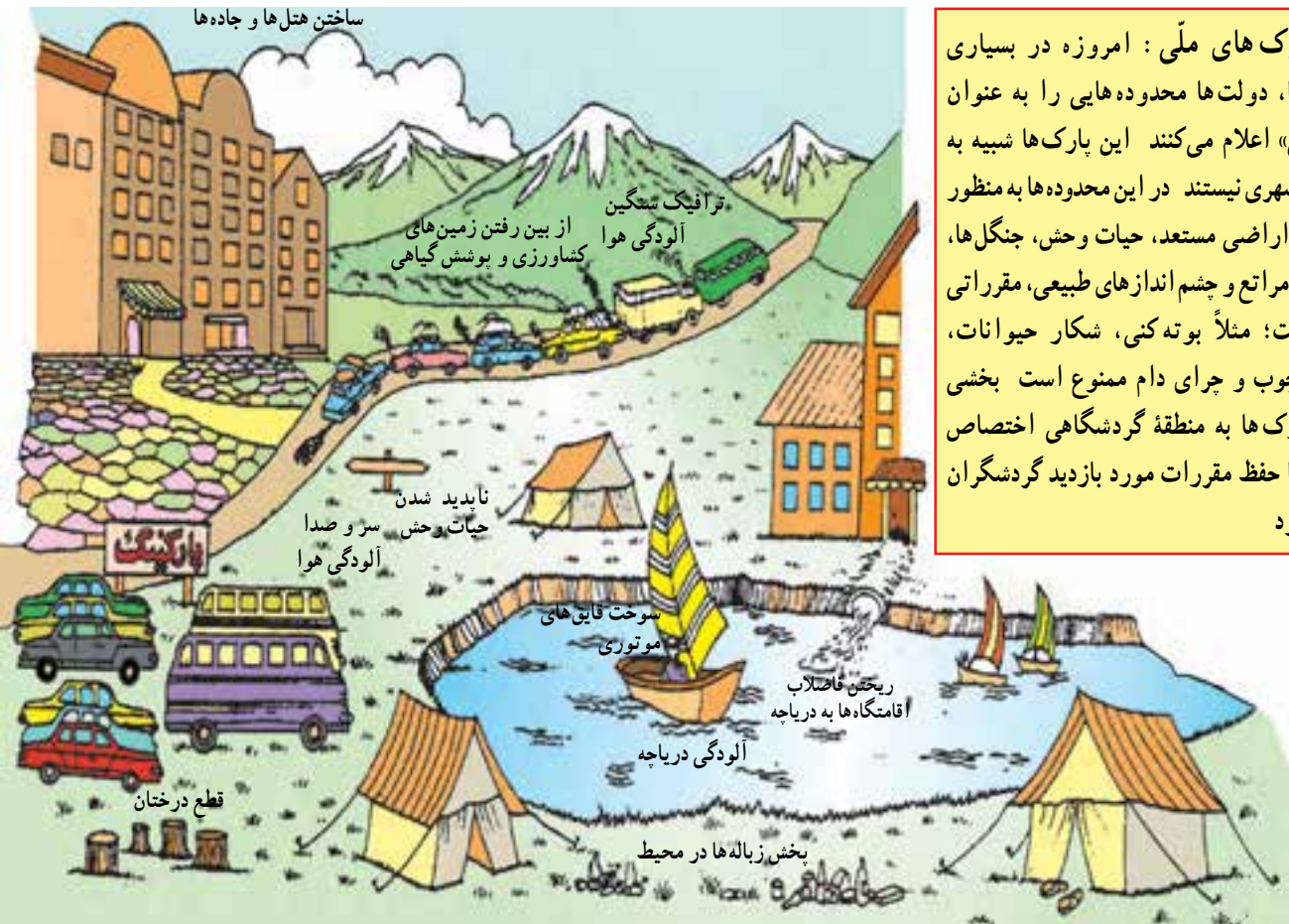
بازدید مکرر گردشگران از آثار و ابنیه تاریخی و آلودگی ناشی از دود اتومبیلها در اطراف این بناها به ساییده شدن و تخریب بناهای تاریخی منجر می شود و در بعضی موارد تماس دستها با اشیای بناها و یا بالا رفتن مکرر جمعیت انبوه از پلهها به آنها آسیب می رساند. تخلیه زباله های هتلها و رستورانها در محیطهای طبیعی، سلامت افراد و محیط را به خطر می اندازد.

● آثار نامطلوب فرهنگی و اجتماعی: وقتی انبوه گردشگران به کشوری می آیند، شیوه های رفتاری، لباس پوشیدن، غذا خوردن و فرهنگ خاص خود را به آن جامعه وارد می کنند و چون ممکن است این رفتارها با معیارهای فرهنگی آن جامعه فرق داشته باشد، اساس نظم اخلاقی و سلامت جامعه کشور میزبان به خطر می افتد. البته گردشگرانی هم که از کشورهای سنتی یا مذهبی به کشورهایی که قید و بندهای اخلاقی و اجتماعی ندارند وارد می شوند، در معرض خطرات جدی قرار می گیرند.

● تغییر چشم اندازهای طبیعی: گسترش فعالیت های مربوط به گذران اوقات فراغت و گردشگری در یک ناحیه موجب تغییر چشم اندازهای طبیعی آن ناحیه می شود؛ برای مثال، با گسترش فعالیت های گردشگری در یک ناحیه خوش آب و هوا و زیبا، مشاغل گوناگونی ایجاد می شود و بازار کار فصلی در زمستان یا تابستان در آن ناحیه پدید می آید. در نتیجه ممکن است عده زیادی به روستاهای اطراف آن ناحیه مهاجرت کنند و جمعیت ناحیه افزایش بیابد. به دنبال آن تعداد خانه های کوچک اجاره ای، تعمیرگاه های اتومبیل، رستورانها و مغازه ها افزایش می یابد. قیمت زمین بالا می رود و راه های اصلی و فرعی توسعه می یابند. با افزایش این سکونتگاهها و بناها، وسعت چشم اندازهای طبیعی روز بروز کمتر و چشم اندازهای ساخته دست انسان بیشتر می شود.

● تخریب محیط زیست و ابنیه تاریخی: هجوم زیاد و استفاده بیش از حد گردشگر ممکن است باعث نابودی تدریجی سواحل، آلودگی دریاها و از بین رفتن پوشش گیاهی و زمین های

ساختن هتل‌ها و جاده‌ها

● پارک‌های ملی: امروزه در بسیاری از کشورها، دولت‌ها محدوده‌هایی را به عنوان «پارک ملی» اعلام می‌کنند. این پارک‌ها شبیه به پارک‌های شهری نیستند. در این محدوده‌ها به منظور حفاظت از اراضی مستعد، حیات وحش، جنگل‌ها، چمنزارها و مراتع و چشم‌اندازهای طبیعی، مقرراتی حکمفرماست؛ مثلاً بوه کتی، شکار حیوانات، سوزاندن چوب و چرای دام ممنوع است. بخشی از این پارک‌ها به منطقه گردشگاهی اختصاص می‌یابد و با حفظ مقررات مورد بازدید گردشگران قرار می‌گیرد.

شکل ۱۲-۷- آثار نامطلوب گذران اوقات فراغت در محیط زیست

فَعَالِيَّت : ۳-۷

- ۱- پارک‌های ملی به چه منظوری تأسیس می‌شوند و چه مقرراتی در آنها حکمفرماست؟
- ۲- جدولی مانند شکل زیر ترسیم کنید و عبارت‌های زیر را در ستون مناسب قرار دهید.

محاسن گردشگری	معایب گردشگری

- استفاده از مواهب طبیعی نظیر دریا، آفتاب، جنگل و
- افزایش درآمدی بیشتر از صادرات مواد خام
- افزایش آلودگی هوا، خاک، آب
- کشاورزی در ناحیه توریستی تضعیف می‌شود و کارگران کشاورز برای کسب درآمد و اشتغال به سوی هتل‌ها و رستوران‌ها و سایر خدمات می‌روند
- آشنایی با میراث فرهنگی و تاریخی کشورها و تفاهم بین ملت‌ها
- ایجاد اشتغال برای جوانان
- افزایش و بهبود جاده‌ها، وسایل حمل و نقل و فرودگاه‌ها ممکن است سبب بیکاری فصلی بشود
- ایجاد بازارهای محلی برای فروش صنایع دستی و کالاهای بومی یک منطقه
- مردم روستاهای ناحیه توریستی مهاجرت نمی‌کنند و جمعیت روستاها در اثر مهاجرت کاهش نمی‌یابد.

خلاصه

- از ابتدای قرن بیستم میزان تقاضا برای گذران اوقات فراغت افزایش یافته است.
- گردشگری به اشکال گوناگون با مقاصد تفریحی، بازرگانی، اجتماعی، مذهبی، سیاسی، درمانی و ... وجود دارد.
- توسعه گردشگری به دلیل افزایش درآمد ارزی و ایجاد شغل، اهمیت اقتصادی زیادی دارد.
- توسعه گردشگری ممکن است موجب تغییر چشم‌اندازهای طبیعی، خسارت به محیط زیست و برهم خوردن نظم اجتماعی شود.

درس سیزدهم : ایرانگردی

گوناگون با جاذبه‌های طبیعی فراوان برای ایران به وجود بیاید. از سوی دیگر کشور ایران دارای قدمت تاریخی طولانی است. آثار باستانی پیش از اسلام و یادگارهای بسیاری مانند بناها، مساجد و زیارتگاه‌های دوره اسلامی با بهره‌گیری از فرهنگ اسلامی و هنر و نبوغ ایرانی به صورت عالی‌ترین جلوه‌های هنر و معماری در کشور ما پراکنده شده است و دیدار آنها مورد علاقه گردشگران خارجی و داخلی می‌باشد.

کشور ما ایران از لحاظ آثار تاریخی و جغرافیایی جاذبه‌های متنوع و فراوانی برای گردشگری و ایرانگردی دارد. این جاذبه‌ها را به طور کلی می‌توان به دو گروه جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی تقسیم کرد.

گسترش ایران در عرض‌های جغرافیایی، موجب شده است که آب و هواهای متنوع، سواحل طولانی در شمال و جنوب کشور، انواع ناهمواری‌های کوهستانی، جلگه‌ای و بیابانی، دریاچه‌های بزرگ و کوچک، چشمه‌های آبگرم و غارهای طبیعی و محیط‌های

جاذبه‌های گردشگری ایران

بسیاری را برای گذران اوقات فراغت به سوی خود جلب می‌کند. جلگه باریک و ممتد به طول ۷۰۰ کیلومتر از آستارا تا گرگان، آب و هوای معتدل، آب دریا با املاح کم و عمق مناسب،

الف) جاذبه‌های طبیعی

● دریاها، سواحل، جنگل‌ها : سواحل دریای خزر یکی از مهم‌ترین قطب‌های گردشگری ایران است که هرساله مشتاقان

شکل ۱۳-۷- جاذبه‌های ایرانگردی

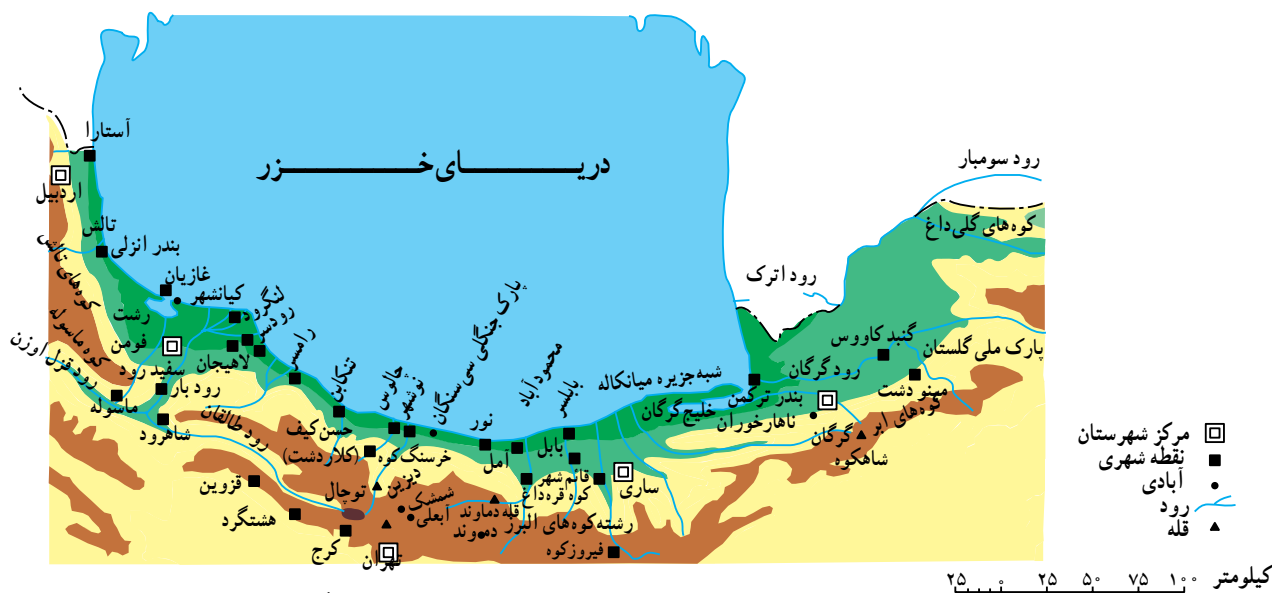

مناطق بیلاقی و سرسبز کلاردشت، دریاچه و لشت، تالاب انزلی و ماسوله از دیدنی‌های این ناحیه‌اند. منطقه کوهستانی ماسوله در استان گیلان که حدود ۳۰ آبادی کوچک و بزرگ را در بر دارد خانه‌ها با استفاده از چوب و پنجره‌های مشبک چوبی به صورت مشرف بر یکدیگر در دامنه کوه بنا شده‌اند.

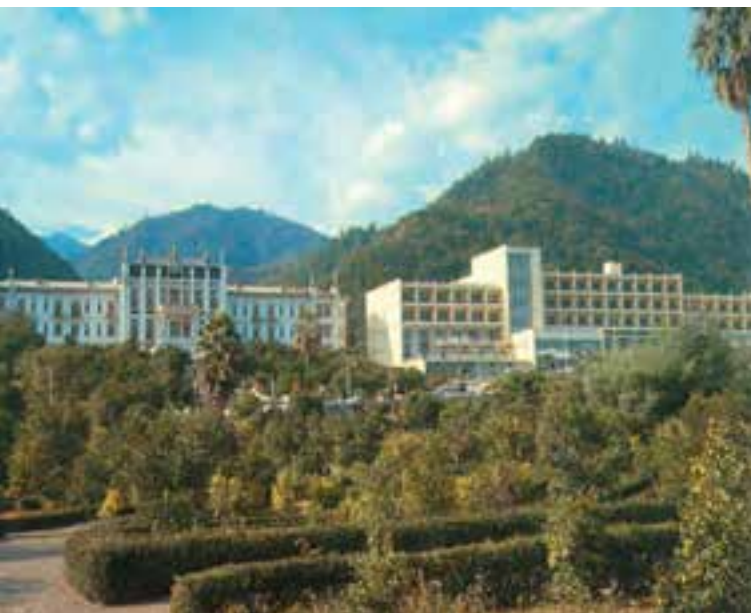
● از جمله جاذبه‌های طبیعی این ناحیه، پارک جنگلی سی‌سنگان است که در شرق شهرستان نوشهر قرار دارد.

این ناحیه را محل مساعدی برای شنا و تفریح و استراحت ساخته است. در ناحیه خزری جنگل‌های انبوه و پیوسته روی دامنه‌های البرز رویده است و مسافرانی که در جاده‌های کناره‌ای سفر می‌کنند در یک سمت چشم‌انداز دریای آبی و سمت دیگر جنگل سرسبز و طراوت و دلپذیری آن را بر دامنه کوه‌ها مشاهده می‌کنند.

شهرهای عمده توریستی کرانه‌های جنوبی دریای خزر را در شکل ۱۴-۷ مشاهده کنید.

شکل ۱۴-۷. نقشه موقعیت جغرافیایی برخی از جاذبه‌های گردشگری در شمال ایران

شکل ۱۶-۷. رامسر - مازندران

شکل ۱۵-۷. ماسوله - گیلان

● **سواحل جنوبی ایران:** کناره‌های خلیج فارس و تنگه هرمز به دلیل آب و هوای گرم برای گذراندن اوقات فراغت به ویژه در فصل زمستان، مناسب است. در این ناحیه بنادر فعال بازرگانی مانند بندرعباس و جزایری چون قشم و کیش با دارا بودن بازارهای بزرگ خرید و امکانات قایقرانی و تفریحی مسافران زیادی را به خود جلب می‌کند. جنگل‌های سحرآمیز حرا در سواحل بندرعباس که به هنگام مد دریا تا نیمه به زیر آب می‌روند و هنگام جزر سر از آب بیرون می‌آورند از دیدنی‌های این ناحیه است.

در سال‌های اخیر تأسیسات زیادی به منظور جلب گردشگر در کیش دایر گردیده و این جزیره از گردشگر پذیرترین مراکز جنوبی ایران بوده است.

● **نواحی کوهستانی:** ارتفاعات البرز و زاگرس در هنگام زمستان که پوشیده از برف است حوزه‌های ورزش زمستانی را تشکیل می‌دهند. در فصل تابستان دامنه‌های این ارتفاعات با آب و هوای معتدل، چشم‌اندازهای طبیعی زیبا، آبشارها و چشمه‌سارها و غارهای طبیعی به نواحی تفریحی جذاب تبدیل می‌شوند. دامنه‌های سبلان و سهند در آذربایجان و اردبیل، منطقه دماوند در البرز و استان‌های واقع در قلمرو کوه‌های زاگرس از نواحی عمده جذب مسافر در فصل تابستان هستند.

از حوزه‌های مهم ورزش زمستانی در ایران می‌توان آبلعی، دیزین، شمشک و توچال را در ارتفاعات البرز نام برد. این حوزه‌ها دارای هتل و تأسیسات و امکانات رفاهی برای اسکی‌بازان است.

در این ناحیه جنگلی امکاناتی نظیر میز و نیمکت‌های چوبی، سرویس‌های بهداشتی، آلاچیق‌های چوبی، اجاق‌های آتش و چادرهایی جهت اسکان مسافران ساخته شده است که البته به نسبت انبوه مسافران ناکافی است. متأسفانه در این ناحیه به دلیل عدم فرهنگ صحیح استفاده از پارک و کارهایی نظیر روشن کردن آتش زیر درختان، کندن پوست درختان با چاقو، ریختن زباله و استفاده از تفنگ‌های ساچمه‌ای محیط زیست تخریب می‌شود و به زیبایی ناحیه آسیب می‌رسد.

● یکی دیگر از جاذبه‌های برجسته طبیعی در شمال ایران پارک ملی گلستان است که بین گنبد کاووس و بجنورد قرار دارد. و براساس مصوبه شورای عالی حفاظت محیط زیست در سال ۱۳۶۱ به عنوان پارک ملی اعلام شد. جاده اصلی تهران - مشهد از بخشی از این پارک عبور می‌کند و این پارک یکی از مهم‌ترین پارک‌های ملی خاورمیانه محسوب می‌شود.

در این پارک ملی همانند پارک‌های ملی دیگر کشورها، منطقه‌ای به بخش تفرجگاه اختصاص یافته که سالانه صدها هزار نفر به آن وارد می‌شوند. تجمع بیش از اندازه توریست در مراکز تفرجی این ناحیه سبب، آسیب رساندن به پوشش گیاهی و فرار و جابه‌جایی غیرعادی حیوانات می‌گردد و آلودگی‌هایی نظیر تعویض روغن اتومبیل، ریختن زباله و آتش افروختن و از بین بردن پوشش گیاهی به خصوص در اطراف جاده‌ای که از این پارک عبور می‌کند از مشکلاتی است که در این ناحیه ایجاد شده است.

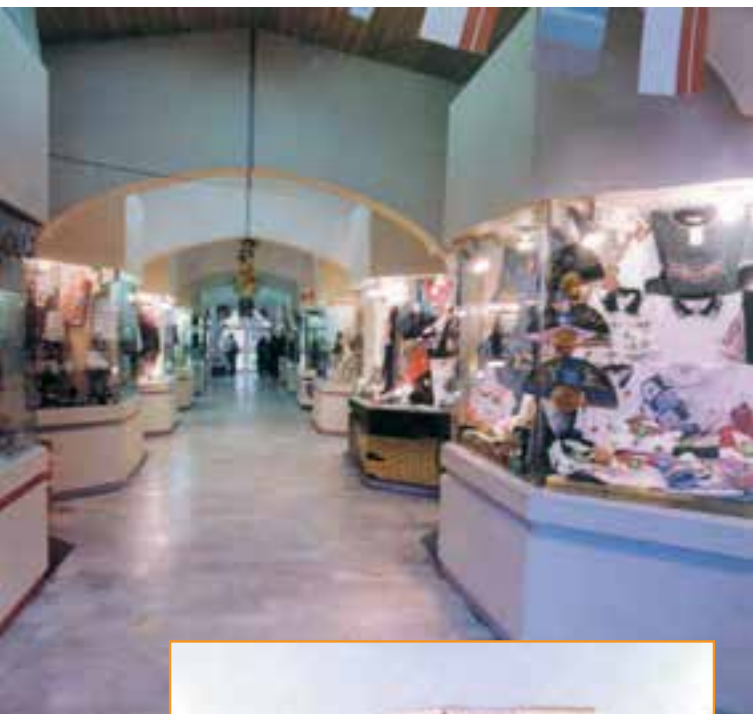
شکل ۱۸ - ۷ - غارها از جاذبه‌های طبیعی و دیدنی کشور

شکل ۱۷ - ۷ - پارک ملی گلستان - استان گلستان

● آب‌های معدنی: آب‌های معدنی یکی از عوامل توسعه گردشگری در هر ناحیه محسوب می‌شود. آب‌های معدنی دارای املاح معدنی است و معمولاً از چشمه یا نقاط حفر شده در طبقات زیرزمینی به دست می‌آید. برخی از این آب‌ها دارای خواص بهداشتی و درمانی اند و در معالجهٔ امراض پوستی و سایر بیماری‌ها مؤثر می‌افتد و از این رو، به آنها آب‌های درمانی هم گفته می‌شود؛ چون آب برخی از چشمه‌های معدنی گرم است، عده‌ای آنها را آب‌های گرم نامیده‌اند. چشمه‌های آب معدنی و تأسیسات گوناگون درمانی و تفریحی اطراف آن موجب جذب گردشگران داخلی و خارجی می‌شود و خوشبختانه کشور ما از این موهبت خدادادی بهره‌مند است.

با نگاهی به نقشهٔ پراکندگی چشمه‌های آب معدنی ملاحظه می‌کنیم که اکثر این چشمه‌ها در مناطق فعال زمین‌شناسی تمرکز یافته‌اند؛ مانند آب گرم سرعین، لاریجان، آوج و... آیا در استان محل زندگی شما چشمهٔ آبگرم معدنی وجود دارد؟ آیا در این نواحی تأسیسات رفاهی برای جذب مسافران به وجود آمده است؟ وجود این تأسیسات چه تأثیری بر اشتغال، میزان جمعیت و یا چشم‌اندازهای طبیعی ناحیه گذاشته است؟

شکل ۱۹-۷- کیش - هرمزگان

شکل ۲۱-۷- آبشار بیشه - لرستان

شکل ۲۰-۷- تله کابین توجال - تهران

در شهر شیراز نیز از جمله مراکز مهم گردشگری مذهبی ایران به شمار می‌روند.

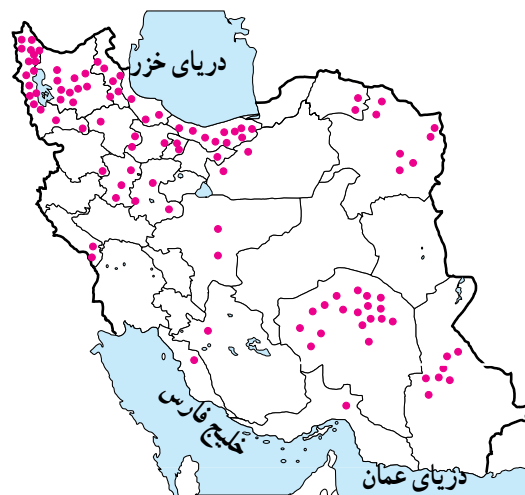
در شهرهای زیارتگاهی راه‌ها و خیابان‌هایی که به مکان مقدس منتهی می‌شود محل عرضه انواع کالاهای بازرگانی، مواد غذایی، سالن‌های غذاخوری، دفاتر مسافرتی، بانک‌ها و مهمان‌سراها و هتل‌هاست و هجوم مسافران به این شهرها در ایجاد اشتغال و توسعه بازرگانی ساکنان شهر نقش مهمی ایفا می‌کند.

● **ابنیه و آثار تاریخی:** در ایران به دلیل قدمت تاریخی، آثار و ابنیه متعددی وجود دارد که در اینجا به معرفی دو مرکز مهم آثار تاریخی اکتفا می‌کنیم:

شهر اصفهان با وجود میدان نقش جهان، عمارت عالی قاپو، مسجد امام خمینی (ره)، مسجد شیخ لطف‌الله، بازار قیصریه، سی و سه پل، پل خواجه و کاخ چهلستون گنجینه‌ای از هنرهای گوناگون معماری، مینیاتور، کاشی‌کاری و حجاری را به وجود آورده است.

استان فارس نیز با بناهای باستانی چون تخت جمشید، نقش رستم و خرابه‌های استخر، تخت سلیمان، پاسارگاد (مقبره کوروش) و آثار تاریخی پس از اسلام چون مسجد و حمام وکیل شیراز، بازار وکیل، دروازه قرآن و آرامگاه حافظ و سعدی از قطب‌های عمده گردشگری فرهنگی و تاریخی کشور محسوب می‌شود.

● **کتاب‌خانه‌ها و موزه‌ها،** نیز از جمله مراکزی است که بازدیدکنندگان داخلی و خارجی را به سوی خود جلب می‌کند. آیا می‌توانید موزه‌ها و آثار تاریخی استان محل زندگی خود را نام ببرید؟

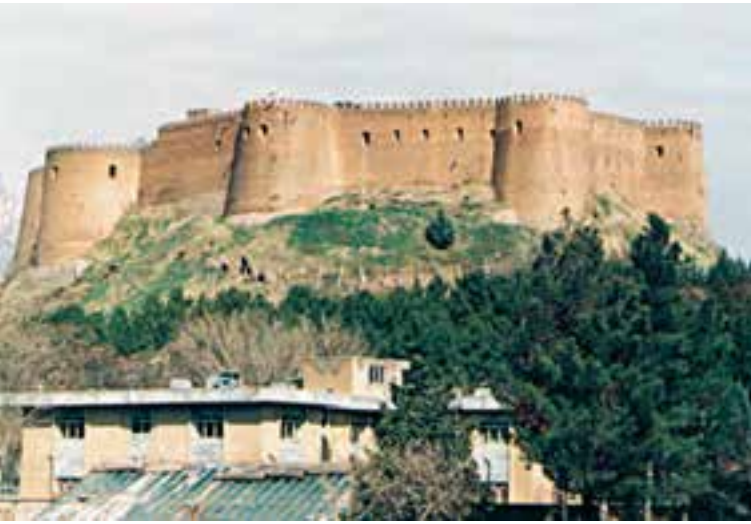
شکل ۲۲-۷- نقشه پراکندگی چشمه‌های آب معدنی کشور

جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی

● **اماکن مقدس مذهبی:** در ایران مراکز و اماکن مقدس مذهبی مهم‌ترین قطب‌های جاذبه گردشگری را تشکیل می‌دهد. شهر مشهد به دلیل وجود بارگاه امام رضا علیه‌السلام مهم‌ترین قطب مذهبی کشور است. همه ساله تعداد زیادی از زائران ایرانی و خارجی از کشورهای همسایه و مسلمانان به این شهر سفر می‌کنند. در اطراف حرم مطهر نیز بناهای متعددی، چون صحن مسجد گوهرشاد، صحن عتیق و جدید وجود دارد که از نظر کاشی‌کاری، معماری و هنرهای تزئینی از جالب‌ترین بناهای مذهبی اسلامی به‌شمار می‌رود. بارگاه حضرت معصومه سلام الله علیها در شهر مذهبی قم، حضرت عبدالعظیم حسنی در شهر ری و حضرت احمد بن موسی (شاهچراغ) فرزند امام هفتم علیه‌السلام

شکل ۲۳-۷- بارگاه حضرت امام رضا علیه‌السلام
مهم‌ترین قطب جذب گردشگر در ایران

شکل ۲۵-۷- قلعه فلک الافلاک - خرم آباد

شکل ۲۴-۷- میدان نقش جهان - اصفهان

شکل ۲۷-۷- عمارت ایل گلی - تبریز

شکل ۲۶-۷- تخت جمشید - فارس

شکل ۲۹-۷- موزه ایران باستان - تهران

شکل ۲۸-۷- طاق بستان - کرمانشاه

فَعَالِيَّت : ۴-۷

- ۱- مسافران از چه راه‌هایی ممکن است به جنگل سی‌سنگان و پارک ملی گلستان آسیب برسانند؟
- ۲- الف) چرا سواحل جنوبی ایران برای گذراندن اوقات فراغت در فصل زمستان مناسب است؟
ب) در سال‌های اخیر بیشترین گردشگران به کدام بخش سواحل جنوبی ایران رفته‌اند؟
- ۳- الف) چرا چشمه‌های آب معدنی از جاذبه‌های مهم توریستی است؟
ب) با توجه به نقشه ۲۲-۷ کدام استان‌ها بیشترین چشمه‌های آب معدنی را دارند؟
ج) آیا می‌توانید چند ناحیه مهم دارای چشمه‌های آب گرم در ایران را نام ببرید؟
- ۴- مهم‌ترین حوزه‌های ورزش زمستانی ایران عبارت‌اند از: و و و
- ۵- دو مرکز مهم گردشگری تاریخی در ایران عبارت‌اند از: و
- ۶- الف) مهم‌ترین مراکز گردشگری مذهبی کشور را نام ببرید.
ب) مسافرت به این شهرهای مذهبی چه اثری بر اقتصاد آن‌ها گذاشته است؟

✳ فَعَالِيَّت گروهی: با استفاده از بریده‌های روزنامه‌ها و نشریات و یا جمع‌آوری عکس، مطالب و عکس‌هایی از جاذبه‌های مختلف گردشگری در ایران، گردآوری و آنها را دسته‌بندی کنید و سپس به صورت یک روزنامه دیواری در مدرسه نصب کنید.

سیمای کنونی گردشگری ایران

در نقشه ۳۰-۷ محدوده تقریبی قطب‌های مهم گردشگری را ملاحظه می‌کنید.

در واقع بسیاری از نواحی شرقی و مرکزی حتی بیابان‌ها و کویرها و همچنین نواحی غربی کشور نیز دارای امکانات بالقوه

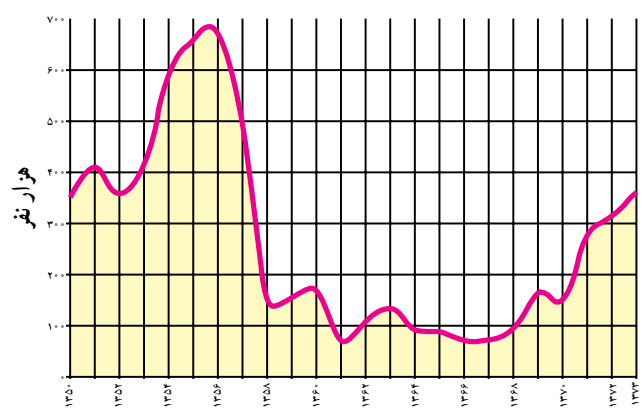
طبیعی و جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی‌اند که در صورت توجه کافی به این جاذبه‌ها و با ایجاد امکانات و تأسیسات رفاهی مناسب می‌توانند به کانون‌ها و قطب‌های گردشگری تبدیل شوند.

البته در سال‌هایی که جنگ تحمیلی در مرزهای غربی کشور ما جریان داشت در استان‌های غربی و جنوب غربی کشور،

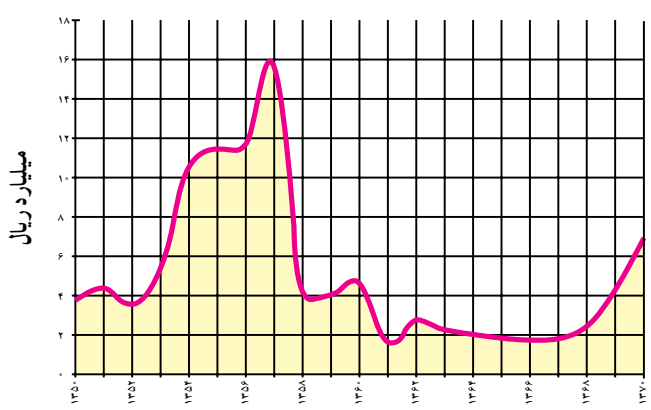

شکل ۳۰-۷ - نقشه محدوده تقریبی مناطق عمده گردشگری در ایران

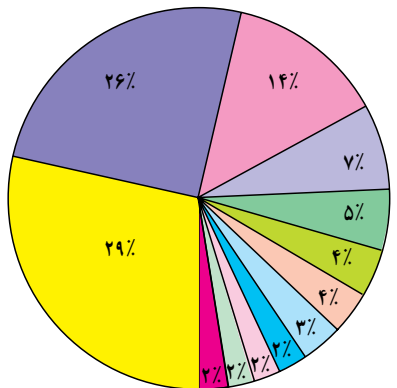
--- محدوده مناطق عمده گردشگری ایران

شکل ۳۱-۷. تعداد گردشگران خارجی وارد شده به کشور طی سال‌های ۷۳-۱۳۵۰

شکل ۳۲-۷. درآمد ارزی حاصل از ورود گردشگران خارجی به ایران طی سال‌های ۷۰-۱۳۵۰

نمودار ۳۳-۷. گردشگران وارد شده به ایران از کشورهای مختلف در سال ۱۳۷۳

گردشگری رکود پیدا کرد و از حجم مسافران به این مناطق کاسته شد اما در دوران بازسازی پس از جنگ این استان‌ها به تدریج اهمیت گردشگری خود را باز می‌یابند.

● در درس گذشته خواندید که فعالیت گردشگری در بالابردن درآمد ارزی کشور و ایجاد اشتغال نقش مهمی دارد. به نمودارهای شکل‌های ۳۱-۷ و ۳۲-۷ توجه کنید. در سال‌های ۶۸-۱۳۶۰ تعداد گردشگران خارجی که به کشور وارد شده اند نسبت به گذشته افزایش یافته است یا کاهش؟ میزان درآمد ارزی که از ورود گردشگران خارجی به دست می‌آید چطور؟

پس از پیروزی انقلاب اسلامی و با شروع جنگ تحمیلی گردشگری در ایران رکود پیدا کرد. علاوه بر مسائل مربوط به جنگ، تبلیغات استکبار جهانی بر علیه کشور ایران و ارزش‌های انقلاب اسلامی نیز موجب کاهش ورود گردشگران خارجی به کشور شد. اما در سال‌های اخیر به دلیل اهمیتی که فعالیت گردشگری در افزایش درآمد، ایجاد اشتغال و تبادل فرهنگی میان ملت‌ها دارد و کشور ما نیز دارای جاذبه‌های فراوانی است توجه به توسعه این بخش روز به روز بیشتر می‌شود. آیا می‌توانید بگویید تعداد گردشگران خارجی در سال ۱۳۷۳ چند نفر بوده است؟

نمودار ۳۳-۷ بازارهای عمده گردشگری* ایران را در سال ۱۳۷۳ نشان می‌دهد. منظور از بازارهای گردشگری کشورهایی است که مقصد حرکت گردشگران آنها کشور ایران می‌باشد. بیشترین گردشگران خارجی وارد شده به کشور ما از کدام کشورها بوده‌اند؟ نام ببرید.

● در داخل کشور ما نیز همواره تعداد کسانی که ترجیح می‌دهند در تعطیلات آخر هفته، ایام عید یا تابستان به نقاط مختلف دور و نزدیک کشور سفر کنند بیشتر می‌شود. شهرنشینی در کشور ما روز به روز گسترش بیشتری پیدا می‌کند و با زندگی شهری نیاز بیشتری به گذران اوقات فراغت در دامن طبیعت احساس می‌شود. بنابراین، با افزایش تقاضا ایرانگردی نیز باید توسعه یابد و امکانات بالقوه مناطق مختلف کشور شناسایی و برای آنها برنامه‌ریزی شود.

● توسعه گردشگری خارجی و داخلی کشور باید به گونه‌ای باشد که به ارزش‌های اسلامی و فرهنگی جامعه لطمه وارد نکند و همچنین موجب خسارت به محیط‌های طبیعی نشود.

فعالیت: ۵-۷

- ۱- با توجه به نقشه ۰۳-۷ کانون‌ها و قطب‌های عمده گردشگری کشور، کدام نواحی اند؟
- ۲- در صورتی که بخواهیم با توجه به امکانات بالقوه و جاذبه‌های یک ناحیه، گردشگری را در آن ناحیه توسعه دهیم و آنجا را به مکانی مناسب و جذاب برای گذران اوقات فراغت مبدل کنیم، چه اقداماتی باید انجام دهیم؟ پیشنهادات شما چیست؟
- ۳- با استفاده از واژه‌های زیر جمله‌ای درباره توسعه گردشگری بنویسید.

سلامت فرهنگی

محیط زیست

- ۴- با استفاده از کتاب استان‌شناسی (و در صورت امکان سایر منابع) انواع جاذبه‌های طبیعی، فرهنگی و تاریخی استان محل زندگی خود را با ذکر نام محل در جدولی بنویسید. کدام یک از این مکان‌ها مورد بازدید مسافران قرار می‌گیرند؟ در کدام یک از مکان‌ها باید امکانات و تأسیساتی فراهم شود تا مسافران را جذب نماید؟

* بازدید علمی: با راهنمایی دبیر خود مکانی را برای بازدید انتخاب کنید و با نظارت و راهنمایی وی و به اتفاق سایر همکلاسی‌هایتان از آنجا بازدید و گزارش تهیه کنید. در گزارش خود به انواع جاذبه‌های گردشگری و فراغتی اعم از طبیعی، فرهنگی و تاریخی، چگونگی امکانات و تأسیساتی که برای بازدیدکنندگان یا مسافران وجود دارد و اثرات گردشگری بر محیط آنجا و وضعیت اقتصادی ساکنان آن ناحیه اشاره کنید.

خلاصه

- کشور ایران دارای جاذبه‌های طبیعی و جاذبه‌های فرهنگی و تاریخی بسیاری برای توسعه گردشگری است.
- توسعه گردشگری در کشور ما روز به روز بیشتر مورد توجه قرار می‌گیرد.
- توسعه گردشگری خارجی و داخلی باید به گونه‌ای باشد که به ارزش‌های فرهنگی و محیط زیست لطمه وارد نکند.